

Krúdy: egy város anatómiája

Csordás Bence

A Krúdy-emlékév alkalmából a Magyar Művészeti Akadémia konferenciát hirdetett *Krúdy: Egy város anatómiája* címmel. A Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet művészetelméleti szimpóziuma Budapesten, az Óbuda főterén található Esernyős Galéria Szindbád-termében került megrendezésre október 15-16-án. A kétnapos rendezvény számtalan előadással várta az érdeklődőket.

A Magyar Művészeti Akadémia által meghívott és felkért előadók több szekcióban olvasták össze a 19. század eleji főváros kultúráját és a Krúdy-életművet. Az 1910 és 1930 közötti budapesti közeg környezetet teremtett számára: gátat és teret adott a lírába olvadó, az idő síkjait feloldó, légkörteremtő modern prózájához. A korszak budapesti urbanisztikáját, a város életét, építészetét, zenei életét és komplex vizualitását az író életműve mentén tárták fel az előadók. Számon kérhetjük-e egy város kulturális emlékezetét bármilyen alakban egy-egy művön? Maga a helyszín, a galéria előtt található „Szindbád, a hajós” szobor, az előadások narratívája: mind kulturális provokációként értelmezhetők. Az előadók keresték, értelmezték, ám többször el is utasították az arra való feleletet, miszerint Krúdy és Budapest emlékezete - akár külön, akár közösen - egy nagyvárosi párbeszéd keretében íródhasson újra.

Az előadások Tárgy, Tér, Távlát, Metszet, Textúra, Képzet, Toposz és Attribútum szekciók mentén kerültek sorra. Fontos leszögezni, hogy nem mindegyik téma kapcsolódott Krúdyhoz, sőt; a fő téma az akkori főváros kultúrája volt, nem pedig Szindbád megteremtője. Némelyik előadás csak érintőlegesen foglalkozott Krúdyval; volt olyan is, mely tőle teljesen függetlenül zajlott.

Windhager Ákos művelődéstörténész *Budapest komolyzenei emlékezete* címet viselő előadása elején felcsendült Vécsey Jenő Krúdy-concertójának Szindbád-tétele. A nyolctételes műben tisztán megmutatkozik, hogyan illeszkedhet egymáshoz szervesen hagyomány és modernség, irodalom és muzsika anélkül, hogy bármiféle törés vagy csorba esne a műalkotás integritásán. Az író hangulatvilága, elbeszélésmódja és finoman elmosódó zsánerképei már önmagukban zenei hatásúak; Vécsey, - aki mindamellett, hogy briliáns zeneszerző, kiváló hangszerelő is volt - gyönyörűen ültette át Krúdy könnyed, álomvilágot idéző stílusát a zenéjébe. Ő restaurálta Haydn, Erkel és Mosonyi műveit is a 20. században. De milyen is volt abban az időben Budapest zenéje? A múlt században a Krúdy-concertóhoz hasonló programzenék rendszerint nem a jelentős - általában

Csordás Bence 1999, Nyíregyháza. A Nyíregyházi Kölcsey Ferenc Gimnáziumban érettségizett, jelenleg az ELTE magyar-angol tanár szakos hallgatója.

tragikus végkimenetelű - alkalmakkal, évfordulókkor, sokkal inkább magukról az évfordulókról keletkeztek. A szöveg nélküli irodalmi programzenék, mint amilyen a *Krúdy-concerto* is, az '50-es években kerültek elő. Vécsey fentebb említett 1958-as műve előtt jelent meg például Weiner Leó 1951-es *Toldi* című szimfonikus költeménye; Járdányi Pál 1952-ben a Magyar Rádióban elhangzott *Vörösmarty-szimfóniája*; Szervánszky Endre *József Attila concertoja* 1954-ben vagy Kazacsay Tibor *Madách* című szimfonikus költeménye 1958-ban, a *Krúdy-concertóval* egy évben. Tény azonban, hogy egyik zeneszerzőnek sem volt olyan nehéz dolga, mint Vécseynek. A Krúdy Gyula prózáiban megmutatkozó sokszínűség, a jellegzetes színek, alakok, témák, tájak és hangulatok megnehezítették az író elbeszélés módjához hasonló zenei mű komponálását, ám a helyenként nem túl erősen előtörő szubjektív hangtól eltekintve Vécsey munkáját sikerként könyvelhetjük el - összegezte mondandóját Windhager Ákos.

Krúdy idejében azonban jelen volt egy sokkal mérvadóbb, úttörőbb zenei műfaj: a jazz. Ziperovszky Kornél jazzkutató előadásában egyértelműen leszögezte: Magyarországon nem volt ekkor jazzkorszak. Ebben az időszakban a műfajok keveredtek, és bár érződhetett a hatása, szintiszta jazzről nem beszélhetünk. A húszas években egyre több magyar nagyvárosban jelent meg a jazzband, shimmyt és charlestont táncoltak a hölgyek és urak. Krúdy novelláiból cigányzenekaroktól hangos éttermeket, kávéházakat ismerhetünk meg, ám a húszas és harmincas években ezeket Budapesten felváltotta ez az új, kommersz és kétes értékű szórakoztató zene. A prózák addig állandó éjszakai muzsikája, melyet a szénfik szolgáltattak, a valóságban kezdett kiszorulni a kávéházakból, báltermekből és szállodákból. A változás ellen azonban nem tudtak tenni. „Táncmesternek és szabónak nincs joga dacolni a divattal” - mondja Kosztolányi is. A korszak nagy írói mind beleszótték műveikbe az új táncot és zenét, a fox-trott és a csárdás keveréke; afféle egyveleg és kivonat az összes magyar táncokból, melyet „Budapest”-nek hívtak. A férfi és női viszony is reflektorfénybe került ezekben az években, például Szép Ernő *Valentine* című regényében, amelyben a női emancipációra fektet az író nagy hangsúlyt egy fiatal házaspár szemén keresztül. Szini Gyulát is foglalkoztatták a szórakoztató zene új aspektusai, *Spinét és szaxofón* című kötete a jazz egyik jelentős magyar lenyomata, a művet hiába nem tartjuk irodalmunk gyöngyszemének. Mindössze napi fogyasztásra írott lektúr, mely egészen pontosan bemutatja az 1930-as éjizenei kultúrát. Van azonban egy lényeges különbség, mely kakukktójássá teszi Krúdyt: míg kortársai feltérképezték a változásokat, ő a cigányzenét veszi katalógusba, úgy mond veszteséglistára (hiába nem áll szándékában visszaemlíteni azt a múltból a jelenbe) - emelte ki Ziperovszky Kornél. Lázár Kovács Ákos és Szentpéteri Márton arról beszéltek, hogy a szórakoztató zenén kívül más kihagyhatatlan elemei is vannak a Krúdy-novelláknak. Goethét idézve: „Mikor a művész megragadja a természet valamely tárgyát, az a tárgy már nem a természeté, sőt akár azt is mondhatnánk, hogy a művész ebben a pillanatban teremti meg a tárgyat, miközben

kibontja jelentős, jellegzetes, érdekes elemét, vagy inkább magasabb rendű értéket kölcsönöz a dolognak.” A képek lényege valójában a mögöttes tartalom. A realista igényű technikai eljárások háttérében ott rejlik a tény, miszerint a művész - esetünkben író - szellemi kozmosza jelentős részét képezi a megjeleníteni kívánt világnak. A szerző saját jelenléte a műben elkerülhetetlen. Valóban, Krúdy olyan helyszínekkel, tárgyakkal és szereplőkkel gazdálkodott, melyeket ő is jól ismert. Nála a tárgyak és terek mind szereplők, aktív résztvevői a történeteknek, erősítik a novella stílusát és hangulatát. A tárgyaknak életrajza van, története, ahogyan a helyszíneknek is rengeteg a mesélője. A környezetünk, a körülöttünk lévő világ része jellemünknek. Kivétel természetesen a minimalizmus, amelynek lényege a jelentésmentesség és tisztaság, egyszerűség. Az író azonban csak az értelmén túl tud megfogni valamit a világból és ezáltal önmagából. Sokan - köztük Krúdy - előszeretettel keverték is a tárgyakat és személyeket, aminek eredményeként interakciók jöttek létre, néha még párbeszéd is tárgy és ember között. A tárgyak „önelégült életmódja” biztatta példának okáért Mándy Ivánt *A bútorok* című kisregénye megírására, melyben a mindennapi használati tárgyak és bútorok éreznek és cselekednek, van jellemük és történetük, életrajzuk - legalábbis Mándy szerint. Ennél is jelentősebb és közkedveltebb az az eset, amelyet Krúdy mesél el *Ady Endre éjszakái* című legendáriumában. Ady ugyanis egy este az Operaház Dalszínház utca felőli oldalán található szfinx szoborban fedezte fel Lédát, s próbálta meg a „márványszívű” hölgyet lakására csábítani, mely nem adott választ neki. „Hát, ha nem jössz, viszlek!” - felkiáltással Ady meglovagolta a kőalakot, majd leesett a járdára. Minden kőnek és repedésnek megvan tehát a maga titka, az elbeszélésekben ugyanúgy, mint a való világban - zárta ezzel az anekdotával az előadását Lázár Kovács Ákos.

Ahogy korábban említésre került, Krúdy novelláinak fő helyszínei mind valós helyek, melyeket jól ismert. Elbeszéléseiben a városlakók aktív részei a városnak. Titokzatos tudása volt a mindenről: életről, szerelemről, vendéglátásról. Éppen emiatt szentenciózus hatást kölcsönzött műveinek a rengeteg belesúrtított gnóma - vezette fel előadását Fráter Zoltán irodalomtörténész. Aforisztikusan odavetett közmondásainak köszönhetően a novellákból árad a bölcsesség. Krúdyt mindig is vonzották a szólásmondások, erőteljes befolyást gyakoroltak prózájára. *A Magyar Hírlapban* egy ideig mondásmagyarozó rovatot is vezetett, melyben különböző szólásmondásokat és közmondásokat gyűjtött össze és magyarozott meg közhírhűen. Novelláiba is belevert jó néhány frappáns gnómát, melyekben magára ismert. Szerette például, ha valaki „kicsurgatta az utolsó csepp levest is”, vagyis az ilyen ember nem tagadja meg magától az élet legapróbb örömeit sem. Sosem habozott beütni egy alsószoknya-tartó szeget sem, mert tudta: ahhoz, hogy ráakaszthassunk egy alsószoknyát, azt előbb le is kell venni a hölgyről. Előszeretettel használta novellái befejezéseiként is az ilyesféle bölcsességeket, mint például a *Jobb lábbal megbotlani, mint nyelvvel* című elbeszélésében: a befejezés egy közmondás,

melyet Szindbád hagy fiára tanulságként: „Először mondtam igazat egy nőnek... Tovább kellett volna hazudni. Jobb lábbal megbotlani, mint nyelvel”. Fráter Zoltán irodalomtörténész tanár úr *Életre szóló tanácsok - A Krúdy-novellák bölcsessége* című mély tartalmú, sokszínű előadásából megtudhattuk, hogy Krúdy Gyula tudta a hosszú élet titkát; részt vett saját életében és kiélvezte annak minden egyes pillanatát.

A kétnapos szimpózium számtalan előadása végén joggal érezhettük úgy, hogy sikerült közelebb kerülnünk a múlt századbéli Budapest kultúrájához, zeneiségéhez, atmoszférájához és - bár nem oly mértékben, mint remélhettük - Krúdy Gyula nagyvárosi életéhez és prózájának történetéhez is.

